

W. G. Brugge:

HET FRAUDE-PROBLEEM

Amsterdam: Elsevier

door Prof. A. M. van Rietschoten

In de populaire Agon-reeks van Elsevier is een boek verschenen, dat in de vakpers van het accountantsberoep mag worden besproken.

Het is door een accountant geschreven, al komt de vermelding van die omstandigheid niet anders dan op de omslag voor. Voor de vakkundige lezer spreekt het duidelijk, dat de auteur accountant is.

Hij behandelt van zijn onderwerp, het fraude-probleem, in hoofdzaak het aspect van de preventie. Hij vervat de probleemstelling van zijn boek (pag. 18) in de twee vragen: is fraude binnen de bedrijfshuishouding mogelijk, en zo ja, waar? en: is fraude te voorkomen, en zo ja, hoe?

Het mag dan ook niet verwonderen, dat de titel: „het fraude-probleem, financieel en sociaal bezien”, wel heel wat meer omvat dan het boek kan bieden.

Wel legt de auteur bij verschillende gelegenheden, niet ten onrechte, de nadruk op de verantwoordelijkheid van de leidende functionarissen voor een doelmatige werkwijze en haar instandhouding.

Daarbij wekt hij bij herhaling de gedachte, dat de fraudeur in menig geval toch ook slachtoffer is van de werkwijze, waarvan onvoldoende preventieve werking uitging. Maar daarmee is aan hetgeen na gebleken fraude moet gebeuren nog geen aandacht besteed. Iets vindt men daarover in een aanhaling uit een krantenartikel; het luidt ten dele (pag. 229) „... De ervaring heeft geleerd dat fraudeurs in het algemeen geen beroeps-misdadigers zijn, waarvan men verwachten moet dat zij in hun volgende betrekking tot recidive zullen komen. Het achterwege laten van aangifte bij de politie zal echter zeker verplichtingen met zich meebrengen. Te allen tijde zal de fraudeur het besef moeten worden bijgebracht een ernstige misdaad gepleegd te hebben. Het is dus geboden hem op staande voet te ontslaan, terwijl hij bovendien onder controle gesteld zal moeten worden. ...”

Op het sociale aspect had hier zeker nader ingegaan moeten worden. Staat het wel vast, dat het ontslag onder alle omstandigheden sociaal de doelmatigste maatregel is? Kan de onder controlestelling niet soms juist het beste

geschieden met behoud van althans dezelfde werkgever? Hoe wordt na ontslag de toekomstige werkgever ingelicht?

De accountant zal in dit boek geen bespreking vinden van de problemen rond de behandeling van gebleken fraude. Noch de fraude-detectie, noch de middelen om de omvang van de schade tengevolge van fraude te bepalen, heeft de auteur tot het onderwerp van zijn boek gerekend.

De schrijver behandelt een geruim aantal onderwerpen van organisatorische aard in hun betekenis om fraude te voorkomen en hij doet dat op populaire en goed leesbare wijze. Het boek is geschikt voor leidinggevende functionarissen in het bedrijfsleven van verschillend niveau. Bij velen hunner kan de lezing de behoefte concreet maken om aan dit verschijnsel wat meer aandacht te besteden en kritisch te zijn op de werkwijze in het eigen bedrijf. Ook wil ik het boek wel zien in handen van degenen, die zich voorbereiden voor het accountantsberoep. Hij mag er niet veel nieuws meer in vinden, maar hij vindt toch hem bekende zaken nog eens vanuit een bepaalde gezichtshoek op vlotte wijze beschreven. Daarbij mag dan vermeld worden, dat het boek een geruim aantal voorbeelden bevat.

Bij dit onderwerp vragen die voorbeelden nadere aandacht.

In de Nederlandse vakliteratuur heeft de schrijver niet veel fraudebeschrijvingen gevonden, die hij als voorbeeld kan gebruiken. Het komt mij voor dat de reden hiervoor ligt in de gevaren van zodanige beschrijvingen. Zij zijn toegankelijk voor degenen, die fraude willen weren, maar daarmee zijn ze ook beschikbaar voor fraudeurs en voor mogelijk latente fraudeurs. Kan publicatie in de vakpers op deze grond gevaarlijk worden geacht, hoeveel gevaarlijker lijkt dan niet het populaire boek. In het bijzonder geldt dit van voorbeelden van fraude, welke slechts door toeval tot ontdekking zijn gekomen. Hoezeer de schrijver in de behandeling van zijn onderwerp systematisch te werk gaat, kan hij toch de aangeduide bezwaren tegen zijn voorbeelden niet ontgaan.

Voor deze bespreking in de vakpers meen ik enkele opmerkingen van meer technische aard niet achterwege te mogen laten.

Het gebruik van saldobiljettenwisseling met debiteuren (pag. 139) wordt te summier beschreven. Een vaste periodiciteit (eind per

kwartaal) verzwakt het middel. De onderbreking van de communicatie met de debiteuren is veelal niet volkomen te ontgaan.

De beschreven controle op effectendepôts bij commissionairs en banken, door middel van een fondsenbalans en verzending van fondsenstaten (pag. 196) suggereert voldoende te zijn als negatieve controle op de depôts; schrijver spreekt van „de volledigheid van de uitgezonden fondsenstaten”. Het is duidelijk dat volledigheid van elke fondsenstaat belangrijk is; maar er blijft dan over de vraag omtrent de volledigheid van het stel fondsenstaten.

Terecht wijst de schrijver er herhaaldelijk en nadrukkelijk op, dat de controlewerking van functiescheidingen hoofdstramien van een doelmatige werkwijze moet worden geacht.

Daarom doet het wat vreemd aan hem zo negatief te zien oordelen over methoden van bevoegdheidsbeperking, waardoor twee handtekeningen worden vereist. Hij schrijft (pag. 136): „Naar mijn mening een ondeugdelijk systeem, dat het doel voorbijstreeft”. Met erkenning, dat deze methoden een beperkter waarde hebben dan ze wel eens wordt toegeschreven, vind ik schrijvers conclusie hier belangrijk te kras. Hier zal een genuanceerder oordeel nodig zijn.

Bezwaar zie ik in de geëmotioneerde uitingen ter zake van het tekortschieten van de leiding bij een aangehaalde bespreking van een Nederlands fraudegeval. Het wordt ter sprake gebracht ter adstructie, dat de combinatie kassier-loonbureau uit den boze is. De omschrijving van het gebeurde is slechts sum-

mier; te summier om de uitroep te dragen: „tegenover de gevangenisstraf van de dader zou het ontslag aller toezienende beambten wegens plichtsverzuim moeten staan, wil het rechtsgevoel bevredigd worden”. En in het kader van dit boek gaat het er nu juist om de lezer het inzicht in de tekortkomingen van de werkwijze bij te brengen. Met summie mededelingen kan dan niet worden volstaan.

Nergens vind ik trouwens enige aanduiding van de schrijver, dat het als regel veel moeilijker is al datgene te voorkomen, waarmee de mogelijkheid van fraude wordt vergroot, dan dat na gebleken fraude wordt vastgesteld met welk ogenschijnlijk eenvoudig middel die fraude te voorkomen leek. Enerzijds zijn niet in elk geval alle mogelijke maatregelen toepasselijk, zelfs niet alle door de schrijver in dit boek besprokene. Hij zegt dit zelf ook wel, maar laat zich dan niet uit over de gevolgen van de facultatieve hantering van zijn vereisten.

Anderzijds richt zich normaliter de fraude naar de werkwijze. Zou dus datgene wel zijn gedaan, dat hiervoren het ogenschijnlijk eenvoudige middel werd genoemd, dan zou de fraudeur het wel anders hebben gedaan.

Voorzover schrijvers aantekeningen zouden leiden tot de zelfgenoegzame gedachte, dat alleen met hun toepassing het verschijnsel van de fraude uit te bannen zou zijn, zal er ernstige teleurstelling volgen.

Daarom ben ik het eens met de schrijver, dat een gezonde onrust bij de leidende functionarissen geboden blijft. Indien dit boek een bijdrage zou geven die gezonde onrust te onderhouden, kan men het in veler hand wensen.

R. K. Mautz and Hussein A. Sharaf
THE PHILOSOPHY OF AUDITING
(American Accounting Association, Mono-
graph Series No. 6 1961)

door Drs. A. E. J. Bouwes

Dit werk, aanvankelijk opgezet als een onderzoek naar de aard van het begrip bewijs („evidence”) in de accountantscontrole, is uitgegroeid tot een veel ruimere studie, aangegeven als „the philosophy of auditing”.

De titel bedoelt niet te suggereren dat is getracht een algemene theorie van de accountantscontrole op te stellen, maar geeft slechts het onderwerp van de studie aan. De studie heeft ten doel de richting aan te wijzen waarin gegaan zou kunnen worden. De schrijvers keren zich tegen de opvatting dat accountantscontrole uit niet meer bestaat (en uit niet meer hoeft te bestaan) dan uit een aantal praktische handelingen en technieken, waarvoor geen theoretische ondergrond vereist zou zijn. Zij stellen dat de praktijk van de accountancy er rechtstreeks bij gebaat is indien gesteund kan worden op een sluitend geheel van doordachte funderingen, samengebracht in een organisch verband.

Dat zo weinig geschreven is over de theorie van de accountantscontrole in verhouding tot de vele literatuur over boekhouding en administratie is historisch verklaarbaar uit het feit, dat de controle nog niet lang is uitgekomen boven een formele detailcontrole. Wil het beroep echter de vele vraagstukken waarvoor het zich in het huidige tijdsgewricht geplaatst ziet tot een verantwoorde oplossing brengen, dan zal men zich toch ernstig moeten bezinnen op de grondslagen van de controle. Uitgaande van deze opvatting trachten de auteurs door een filosofisch gerichte verhandeling, waarbij naar aanrakingspunten met verschillende wetenschappen en wetenschapsmethoden wordt gezocht, te komen tot een aantal hypothesen waarop kan worden voortgebouwd. Zij noemen er een achttal en geven deze het predicaat „tentative”, onder vermelding dat de verdere studie aantoont dat zij juist zijn.

Zoals in elke theorie sleutelposities worden ingenomen door duidelijk te formuleren begrippen, die het raam vormen waaromheen kan worden gebouwd, wordt dit door de auteurs ook voor de accountancy toegepast. Zij richten hun verdere aandacht op een vijftal begrippen, die in de accountancy een belangrijke plaats innemen, echter zonder te suggereren dat geen andere zouden kunnen worden toegevoegd. De verdere studie (ongeveer tweederde van het boek in beslag nemend) richt zich geheel op een nadere

behandeling van de gekozen begrippen: evidence, due audit care, fair presentation, independence en ethical conduct. Het zou in dit bestek te ver voeren op elk van deze begrippen nader in te gaan, maar wel mogen enkele vraagstukken hier worden genoemd, die door de auteurs met van werkelijkheidszin getuigende visie worden besproken.

Vrijwel het gehele hoofdstuk „Due audit care” is gewijd aan het probleem van de verantwoordelijkheid van de accountant voor het ontdekken van fraude. Hoewel Statement on Auditing Procedures No. 30 een verbetering geeft ten opzichte van de oorspronkelijke bewoordingen van de Codification of Statements on Auditing Procedures, menen de schrijvers, na een indringende analyse van de aard en de mogelijkheden van onregelmatigheden, dat duidelijker taal zou moeten worden gesproken. Zij zouden met name de eis tot het onderzoek naar de interne controlemaatregelen centraal willen stellen.

Bij „Fair presentation” wordt uitgebreid aandacht geschonken aan het begrip „full disclosure”: de wijzigingen die in de laatste decennia zijn opgetreden in de samenstelling van de groep kapitaalverschaffers (institutionele beleggers!) hebben ertoe geleid, dat in belangrijke mate gebruik wordt gemaakt van de diensten van beroepsmatig optredende financiële analisten en adviseurs. Deze hebben meer gegevens nodig (en verkrijgen deze doorgaans ook) dan normaliter in jaarverslagen worden verstrekt. Indien nu deze gegevens on gecertificeerd worden geaccepteerd kan men zich afvragen of hierdoor de betekenis die gehecht kan worden aan het certificaat bij de jaarstukken niet dreigt te verminderen. De auteurs dringen er derhalve op aan dat wordt nagegaan hoe ook deze meerdere informatie in de controle kan worden betrokken.

In het hoofdstuk „Independence” vindt men een behandeling van de vraag hoe in de ogen van de leek de accountant in zijn controlerende functie een voldoende onafhankelijk oordeel kan blijven geven indien hij zich tevens begeeft op het terrein van de „management services”. De schrijvers nemen aan dat een oplossing zou kunnen gaan in de richting van externe specialisatie en specialisatie binnen een maatschap.

Hoewel de meer praktisch gerichte gedeelten van het boek het meest aanspreken, zal de lezer met belangstelling kennis nemen van het streven van de auteurs om de accountancy uit te tillen boven een techniekenleer, door het aangeven van mogelijkheden tot een meer theoretische ondergrond.
Eindhoven, juni 1965.